

Karolina Jurczenia

ORCID 0000-0002-5636-1193

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

Katedra Bezpieczeństwa Wewnętrznego

**POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA
MŁODZIEŻY SZKOLNEJ
NA PRZYKŁADZIE BADAŃ
ANKIETOWYCH UCZNIÓW
SZKOŁY PODSTAWOWEJ NR 1 W SOKÓLCE**

Streszczenie

Szkoła odgrywa ważną rolę w życiu każdego człowieka, buduje jego poczucie bezpieczeństwa. Zachowanie wysokiego poziomu poczucia bezpieczeństwa uczniów w czasach pandemii jest ważne i wymusza konieczność działań szkoły uwzględniających nadrzędne wartości, wśród których poczucie bezpieczeństwa jest jednym z ważniejszych. Badanie ankietowe uczniów przeprowadzono w pierwszej połowie maja 2021 roku. Kwestionariusz miał 18 pytań. Główne zagadnienie badawcze skoncentrowano na ustaleniu zależności poziomu poczucia bezpieczeństwa młodzieży od formy nauczania.

Słowa kluczowe: poczucie bezpieczeństwa uczniów • nauczanie zdalne • przemoc w szkole • badania ankietowe.

**THE SENSE OF SECURITY AMONG SCHOOLCHILDREN
BASED ON SURVEYS OF PUPILS
OF PRIMARY SCHOOL NO. 1 IN SOKÓLKA**

Abstract

School plays an important role in everyone's life, it builds their sense of security. Maintaining a high level of students' sense of security in

times of pandemic is important and enforces the need for school activities taking into account the overriding values, among which the sense of security is one of the most important. The student survey was conducted in the first half of May 2021. The questionnaire had 18 questions. The main research question focused on determining the relationship of the level of sense of security of young people with the form of teaching, and the occurrence of violence.

Keywords: students' sense of security • remote teaching • school violence • survey research.

Wprowadzenie

Szkoła odgrywa ważną rolę w życiu każdego człowieka, kształtuje jego poczucie bezpieczeństwa. Jest nierozdzielalnym elementem rozwoju człowieka. Dzieci uczą się życia w grupie rówieśniczej i zdarza się, że popełniają błędy w nawiązywaniu relacji z rówieśnikami. Bardzo ważna jest współpraca wszystkich uczestników społeczności szkolnej i wypracowanie procedur i działań, które przy wykorzystaniu istniejącego potencjału młodych ludzi pozwolą na zminimalizowanie ilości zachowań agresywnych wśród uczniów. Zachowanie wysokiego poziomu poczucia bezpieczeństwa¹ uczniów² jest ważne i szczególnie w czasie pandemii wymusza konieczność zdefiniowania na nowo działań i procedur szko-

¹ Odczuwanie niebezpieczeństwa przez człowieka jest subiektywne i określa się je jako poczucie bezpieczeństwa. M. Białowieżec, *Alkoholizm a poczucie bezpieczeństwa mieszkańców w gminie Czyże*, „Zagadnienia Społeczne” 1(15) 2021, s. 264, ISSN 2353-7426.

² W Niepaństwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej są prowadzone badania nad bezpieczeństwem i poczuciem bezpieczeństwa w różnych aspektach, np. A. Lenkiewicz, *Działalność 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej a poczucie bezpieczeństwa społeczności lokalnej Białegostoku*, „Zagadnienia Społeczne”, 1(13) 2020, s. 145-178, Z. Siemak, W. Smolski, *Bezpieczeństwo własne studentów NWSP. Wyniki badań ankietowych*, „Zagadnienia Społeczne” 1(11) 2019, s. 89-108, G. Kędzierska, Z. Siemak, W. Smolski, *Bezpieczeństwo danych osobowych w Internecie. Badania ankietowe studentów Niepaństwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Białymstoku*, „Zagadnienia Społeczne” 2(14) 2020, s. 65-93, ISSN 2353-7426.

ły uwzględniających nadrzędne wartości, wśród których poczucie bezpieczeństwa byłoby jednym z najważniejszych.

Sokółka jest gminą miejsko-wiejską położoną w północno-wschodniej części Polski w województwie podlaskim. Obejmuje obszar o powierzchni 313 km² (co stanowi 15,3% powierzchni powiatu sokólskiego oraz 1,6% powierzchni województwa podlaskiego). Miasto Sokółka – położone w odległości 240 km od Warszawy, 40 km od stolicy regionu – Białegostoku i 16 km od Kuźnicy Białostockiej (przejsie graniczne z Białorusią) – stanowi siedzibę władz powiatu sokólskiego.

Jednym z wielu atutów Sokółki jest jej położenie na terenie Zielonych Płuc Polski. Zlokalizowany w północnej części Niziny Podlaskiej obszar gminy, urozmaicają wzniesienia i pagórki polodowcowe, osiągające 230 m. n.p.m., które tworzą obszar chronionego krajobrazu „Wzgórz Sokólskich”.

Posiadająca 400-letnią tradycję Sokółka leży na obszarze przygranicznym, na styku kultur Wschodu i Zachodu. Tu przez wieki krzyżowały się wpływy różnych narodowości: Polaków, Białorusinów, Żydów, Tatarów, Rosjan, Litwinów, Niemców. Sokółka i jej okolice stanowią prawdziwą mozaikę kulturowo-etniczną, obok Polaków mieszkają tu także Białorusini, Litwini, Tatarzy i Romowie. Na terenie gminy funkcjonują obiekty sakralne różnych wyznań: katolickiego, prawosławnego oraz muzułmańskiego.

W skład Gminy Sokółka wchodzi 55 jednostek pomocniczych w postaci sołectw. Na terenie miasta Sokółka funkcjonuje 7 osiedli, będących jednostkami pomocniczymi Gminy Sokółka. Gminnymi jednostkami organizacyjnymi są:

- 3 Szkoły Po, podstawowe w Sokółce oraz 7 Szkół Podstawowych zlokalizowanych w poszczególnych sołectwach,
- 5 Przedszkoli Samorządowych w Sokółce (w tym jedno z Oddziałem Żłobkowym),
- Sokólski Ośrodek Kultury w Sokółce,
- Biblioteka Publiczna w Sokółce,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Sokółce,

– Ośrodek Sportu i Rekreacji w Sokółce³

Gmina Sokółka liczy 25 352 mieszkańców, czyli zamieszkuje ją 36,9% ludności powiatu. Gęstość zaludnienia: 82 osób/km². Burmistrz Miasta odpowiada za działania szkół podstawowych⁴.

Przemysł rozwija się głównie w oparciu o miejscowe surowce: drewno, kruszywo, płody rolne. Największymi zakładami na terenie powiatu są obecnie: METAL-FACH sp. z o.o., Sokółka Okna i Drzwi S.A., Spółdzielnia Mleczarska SOMLEK w Sokółce, Spółdzielnia Producentów Drobiu „EKO-GRIL”, Farmer Sp. z o.o., Eskimos S.A., Zakład Wyrobów Gumowych „GENES”, Spółdzielnia Produkcyjno-Handlowa „KRYNKA”, Gospodarstwo Ogrodnicze Jerzy Wilczewski. Licznie występują też małe zakłady wytwarzające półfabrykaty przemysłu drzewnego. Ponadto działa tu około 36 firm zajmujących się wydobywaniem kopalin pospolitych, m.in. w Gieniuszach, Janowszczyźnie, Wojnowcach, Nowowoli. Zaopatrują one w ten cenny dla budownictwa surowiec liczne zakłady na obszarze całego kraju.

Znaczna część obszaru to tereny służące do produkcji rolnej. Rozwojowi rolnictwa sprzyja dobry stan środowiska naturalnego oraz tradycyjna kultura rolna w wielu gospodarstwach. Przeważająca sfera produkcji w gospodarstwach indywidualnych to produkcja: roślinna (zboża okopowe, uprawy truskawek, tytoniu, rzepaku, porzeczki) oraz zwierzęca (bydło mleczno-mięsne, trzoda chlewna, drób). Obszary ziemi sokólskiej są bardzo dobrym miejscem do wytwarzania ekologicznej żywności⁵.

Szkoła Podstawowa nr 1 w Sokółce powstała wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 roku. Jest to najstarsza szkoła działająca w Sokółce. W 2018 roku obchodzono jej stulecie. 2 maja 1929 roku szkole nadano imię Adama Mickiewicza, a społeczeństwo sokólskie ufundowało sztandar.

Analiza Statutu Szkoły i Programu Wychowawczo – Profilaktycznego pokazuje, że w szkole zaplanowane są konkretne dzia-

³ https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/Mechanizmy_wspolpracy/produkty_projektu/05_Sokolka.pdf [20.05.2021]

⁴ https://www.polskawliczbach.pl/gmina_Sokolka [20.05.2021].

⁵ <http://sokolka-powiat.pl/gospodarka-powiatu-sokolskiego> [20.05.2021].

łania, które powinny zmierzać do zapewnienia uczniom poczucia bezpieczeństwa. W środowisku szkolnym – zgodnie z informacjami zawartymi w poszczególnych dokumentach – należy organizować inicjatywy o charakterze wychowawczym oraz profilaktycznym, które pozwolą eliminować istniejące zagrożenia oraz wzmacniać pożądane zachowania uczniów.

W Statucie Szkoły zapisano, że:

- szkoła dąży do wszechstronnego rozwoju ucznia, zapewniając uczniom poczucie bezpieczeństwa w czasie odbywających się zajęć, a także w trakcie przebywania na terenie szkoły, wykorzystując do tego celu system monitoringu,
- szkoła zapewnia warunki do harmonijnego rozwoju fizycznego, bezpiecznego postępowania i zachowań prozdrowotnych oraz opiekuje się i wspomaga rozwój dziecka w przyjaznym, bezpiecznym i zdrowym środowisku, troszczy się o zapewnienie równych szans, umacnia wiarę we własne siły i możliwości osiągnięcia sukcesu,
- Dyrektor Szkoły wykonuje zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom i nauczycielom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę,
- dla uczniów, którzy muszą dłużej przebywać w szkole ze względu na czas pracy ich rodziców/prawnych opiekunów, organizację dojazdów do szkoły lub inne okoliczności wymagające zapewnienia uczniom opieki w szkole, szkoła organizuje świetlicę,
- nauczyciel prowadzi pracę dydaktyczno-wychowawczą i opiekuńczą, jest odpowiedzialny za jakość i wyniki nauczania oraz bezpieczeństwo powierzonych jego opiece uczniów,
- nauczyciel w szczególności odpowiada za: życie, zdrowie i bezpieczeństwo uczniów w czasie zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych, imprez kulturalnych, wycieczek szkolnych i wszelkiego rodzaju zajęć organizowanych przez szkołę oraz w czasie pełnienia dyżurów szkolnych,
- zadaniem wychowawcy jest sprawowanie opieki wychowawczej nad powierzonymi mu uczniami oraz podejmo-

wanie działań umożliwiających rozwiązywanie konfliktów w zespole uczniów,

- zadaniem pracowników administracyjno-obsługowych szkoły jest dbanie o bezpieczeństwo i zdrowie uczniów, reagowanie na złe zachowanie uczniów,
- budynek szkolny jest monitorowany całodobowo⁶.

Statut Szkoły informuje również o prawach i obowiązkach ucznia:

- uczeń ma prawo między innymi do: życzliwego i podmiotowego traktowania w procesie dydaktyczno-wychowawczym, szacunku, poszanowania godności osobistej i netykalności cielesnej, opieki wychowawczej i warunków pobytu zapewniających bezpieczeństwo, ochrony przed wszelkimi formami przemocy fizycznej i psychicznej, w tym cyberprzemocy, pomocy w przypadku problemów w nauce,
- uczeń ma obowiązek: zachowania się w każdej sytuacji w sposób godny i przestrzegania postanowień zawartych w statucie szkoły, a w szczególności: okazywania szacunku dorosłym i kolegom, przeciwstawiania się brutalności i agresji oraz informowania nauczycieli o ich przejawach, dbania o kulturę języka i przeciwstawiania się wulgarności, poszanowania i tolerowania poglądów i przekonań innych ludzi, poszanowania wolności i godności osobistej drugiego człowieka,
- śródroczna i roczna ocena klasyfikacyjna zachowania uwzględnia postępowanie zgodne z dobrem społeczności szkolnej, dbałość o bezpieczeństwo i zdrowie własne oraz innych osób, godne, kulturalne zachowanie się w szkole i poza nią, okazywanie szacunku innym osobom⁷.

Statut Szkoły ustala następujące formy karania ucznia za nieprzestrzeganie jego zapisów:

⁶ Statut Szkoły Podstawowej nr 1 im. Adama Mickiewicza w Sokółce, https://www.sp1sokolka.pl/images/2020/sekretariat/statut_2020.pdf, [2.05.2022].

⁷ Tamże.

- 1) upomnienie wychowawcy w rozmowie indywidualnej, piśmienne upomnienie wychowawcy,
- 2) upomnienie dyrektora szkoły,
- 3) upomnienie wychowawcy lub dyrektora szkoły wobec rodziców,
- 4) rozmowa ostrzegawcza dyrektora szkoły w obecności rodziców i pedagoga szkolnego lub psychologa szkolnego,
- 5) nagana ustna lub pisemna dyrektora szkoły,
- 6) zawieszenie prawa do udziału w zajęciach pozalekcyjnych, do reprezentowania szkoły, do udziału w imprezach klasowych lub szkolnych na określony czas,
- 7) przeniesienie decyzją rady pedagogicznej do klasy równoległej,
- 8) wnioskowanie do Kuratora Oświaty o przeniesienie do innej szkoły w przypadku:
 - kiedy uczeń swoim zachowaniem stwarza zagrożenie dla zdrowia i życia innych uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły,
 - kiedy ma demoralizujący wpływ na innych (narkotyki, alkoholizm, paserstwo, wymuszanie, wyłudzenie).

W sytuacji łamania prawa przez ucznia dyrektor szkoły zawiadamia Sąd Rodzinny⁸.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny jest dostosowany do realiów Szkoły i środowiska, zintegrowany z programami nauczania i Statutem Szkoły. Ten ostatni dokument określa konkretne zadania Szkoły i sposoby ich realizacji. Działania zgodne z wytycznymi programu zmierzają do wyposażenia uczniów w umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych i podejmowania odpowiedzialnych decyzji, zapewniających zdrowie psychiczne i fizyczne. Szkoła powinna być uważana za bezpieczną w opinii wszystkich członków środowiska szkolnego.

Według kryteriów programu absolwent Szkoły Podstawowej nr 1 im. A. Mickiewicza w Sokółce powinien być człowiekiem tolerancyjnym, dbającym o bezpieczeństwo własne i innych, uczciwy

⁸ <https://www.sp1sokolka.pl/index.php/dokumenty/13-statut-szkoly> [20.05.2021].

i prawy, kulturalny, odpowiedzialny, zdolny do dokonywania właściwych wyborów, życzliwie nastawiony do świata i ludzi⁹.

W Szkole Podstawowej nr 1 im. A. Mickiewicza w Sokółce uczy się łącznie 694 uczniów w 34 oddziałach klasowych (1.klasy – 4, 2.klasy – 5, 3.klasy – 5, 4.klasy – 5, 5.klasy – 2(21klas 1-5). Klasy 6 – 8 to 13 oddziałów klasowych, w których uczy się 274 osób, z czego w 5 klasach 6 uczy się 102 uczniów oraz w 5 klasach 7 – 104 osób, zaś do 3 oddziałów klas 8 uczęszcza 68 uczniów, czyli uczniowie klas 6-8 stanowią 39,5 % wszystkich uczniów¹⁰.

Szkoła oferuje uczniom: bogaty zbiór pomocy, dydaktycznych, nowoczesne metody i techniki nauczania, ciekawe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, profesjonalną pomoc pedagogiczno-psychologiczną, opiekę logopedy, wsparcie doradcy zawodowego, wykwalifikowanych nauczycieli, indywidualne podejście do dziecka na zajęciach, ciekawe zajęcia lekcyjne, mnóstwo zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania i pasje uczniów, ciekawy kalendarz imprez szkolnych i wycieczek, możliwość udziału w różnych konkursach oraz nowoczesne wyposażenie sal lekcyjnych¹¹.

Badania własne

Celem badania było rozwiązanie problemu badawczego o treści: Czy poziom poczucia bezpieczeństwa uczniów Szkoły Podstawowej nr 1 w Sokółce zależy od formy nauczania? Pytania szczegółowe to:

1. czy forma nauczania ma wpływ na poziom poczucia bezpieczeństwa uczniów?
2. jakie działania w opinii uczniów powinna podejmować szkoła by zapewnić młodzieży odpowiednio wysoki poziom poczucia bezpieczeństwa?

⁹ https://www.sp1sokolka.pl/images/2017/dokumenty/program_20170925.pdf [19.05.2021].

¹⁰ Liczebność uczniów w Szkole Podstawowej nr 1 w Sokółce w roku szkolnym 2020/2021 według informacji Dyrektora Szkoły.

¹¹ Informacje uzyskane w czasie rozmów z Dyrektorem Szkoły i nauczycielami oraz z własnych obserwacji.

Hipotezy:

1. poziom poczucia bezpieczeństwa młodzieży zależy od formy nauczania,
2. zapewnienie uczniom wysokiego poziomu poczucia bezpieczeństwa wymaga od szkoły podjęcia nowych uzgodnionych z młodzieżą metod działania.

Rozwiązanie problemu badawczego podjęto za pomocą sondażu diagnostycznego korzystając z kwestionariusza ankiety. Ankietowanie zostało poprzedzone analizą dokumentów szkoły takich jak Statut Szkoły oraz Program Wychowawczo-Profilaktyczny. O ostatecznym kształcie kwestionariusza zdecydowały rozmowy z dyrektorem szkoły, pedagogami, rodzicami i uczniami. Ankietowanie przeprowadzono w pierwszej połowie maja 2021 roku w sposób elektroniczny za pomocą formularza Google. Link do kwestionariusza: <https://forms.gle/ckJ8EoeWAU1Zvpvq7>.

Kwestionariusz ankiety składał się łącznie z 18 pytań, z czego 17 to pytania zamknięte. Ostatnie pytanie było otwarte i kluczowe, ponieważ stwarzało respondentom możliwość udzielenia swobodnej wypowiedzi. W siedmiu pytaniach dopuszczono możliwość wyboru kilku odpowiedzi. W dziesięciu pytaniach była możliwa tylko jedna odpowiedź. Badanie przeprowadzono internetowo, gdyż uczniowie tych klas w tym czasie uczestniczyli w nauczaniu zdalnym.

W klasach 6. badanie zrealizowano podczas zdalnych zajęć z wychowawcami klas a w klasach 7. i 8. podczas zajęć z doradztwa zawodowego. Wszystkie kwestionariusze miały kompletne odpowiedzi. Łącznie poddano analizie 85 kwestionariuszy. W metryczce respondenta uczniowie podawali swój wiek, płeć i miejsce zamieszkania.

Autorka badania miała możliwość uczestniczenia w zdalnej godzinie wychowawczej uczniów klas 6. – 8., której tematem była „Przemoc podczas nauki w szkole i w dobie nauczania zdalnego”. Zajęcia prowadzili wychowawcy klas, a podczas lekcji można było poznać formy i przyczyny przemocy, które wymieniali uczniowie podczas pracy w grupach i ćwiczenia zwanego „burzą mózgów”. Ankietowanie zostało przeprowadzone w przyjaznych warunkach, przy współpracy z kadrami nauczycielską i dyrekcją szkoły. Wszyscy

uczniowie udział w badaniu wzięli dobrowolnie, a rodzice zostali poinformowani przez dziennik elektroniczny o ankietowaniu i jego celach. W badaniu wzięło udział 85 uczniów z klas 6., 7. i 8., czyli 31% uczniów z tego przedziału klasowego, w tym 43 dziewczęta i 42 chłopców. 70 uczniów biorących udział w badaniu (82,4%) mieszka w mieście Sokółka, 15 osób (17,6%) w pobliskich wioskach. 36 uczniów (42,4%) uczęszcza do klasy 6, 32 osoby (37,6%) to uczniowie klas 7, zaś 17 (20%) respondentów chodzi do klasy 8.

Rozkład wiekowy uczniów biorących udział w badaniu to przedział pomiędzy dwunastym a szesnastym rokiem życia. W jednym oddziale klasowym mogły być dzieci urodzone w dwóch różnych latach. Jeżeli urodziny przypadały w drugiej połowie roku to uczniowie podawali lata już ukończone, a nie wynikające z kalendarzowego roku urodzenia (Tabela 1).

Analizę wyników badania ankietowego przeprowadzono wyłącznie statystycznie prezentując uzyskane dane w tabelach i na wykresach.

Tabela 1: Rozkład wiekowy uczniów biorących udział w badaniu

Wiek uczniów w latach	Liczba uczniów biorących udział w badaniu	% uczniów w grupie wiekowej
12	13	16
13	41	48
14	18	21
15	12	14
16	1	1
Razem	85	100,00

Źródło: badania własne.

Ponad połowa badanych uczniów – 57% – woli nauczanie zdalne, prawie 25% preferuje nauczanie stacjonarne, 15% twierdzi, że najlepszą formą byłoby nauczanie hybrydowe, czyli część zajęć powinna odbywać się w szkole, a część zdalnie. 3% respondentów nie ma zdania na ten temat (Tabela 2).

Tabela 2: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 1: Którą formę nauczania preferujesz?

Lp.	Odpowiedzi	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Podoba mi się zdalne nauczanie	48	57
2	Zdecydowanie wolę tradycyjny, czyli stacjonarny sposób nauczania – w szkole	21	25
3	Najlepszą formą byłoby nauczanie hybrydowe, czyli część zajęć w szkole a część w Internecie	13	15
4	Nie mam zdania	3	3
	Razem	85	100,00

* Pytanie jednokrotnego wyboru (N = 85).

Źródło: badania własne.

Wyniki uzyskane na pytanie 2 pokazują, że 52% badanej młodzieży czuło się bezpieczniej podczas edukacji zdalnej, 8% twierdzi, że podczas edukacji stacjonarnej, a 32% uczniów jest zdania, że ich poczucie bezpieczeństwa nie zmieniło się i jest ciągle takie samo. 8% nie ma zdania na ten temat (Tabela 3).

Tabela 3: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 2: Przy jakiej formie nauczania Twoje poczucie bezpieczeństwa było wyższe?

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Podczas edukacji stacjonarnej, w szkole	7	8
2	Podczas edukacji zdalnej, w domu	44	52
3	Było i jest takie sami, nie zmieniło się	27	32
4	Nie mam zdania	7	8
	Razem	85	100,00

* Pytanie jednokrotnego wyboru (N = 85).

Źródło: badania własne.

Pięćdziesięciu dwóch uczniów (61%) nie było ofiarą przemocy, a więc zdecydowana większość nie doświadczyła przemocy w szko-

le. Jednak 31 respondentów (37%) deklaruje, że byli ofiarami przemocy (Tabela 3).

Tabela 4: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 3: Czy byłeś/aś kiedyś ofiarą przemocy podczas nauczania stacjonarnego w szkole?

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Tak	31	37
2	Nie	52	61
3	Brak odpowiedzi	2	2
	Razem	85	100,00

* Pytanie jednokrotnego wyboru (N = 85).

Źródło: badania własne.

Na pytanie 4 odpowiedziały ogółem 32 osoby, a więc jedna osoba więcej niż wynikało ze wskazań „Tak” uzyskanych na pytanie 3. Ogólna liczba to 86 wskazań. Najwięcej wskazań miały odpowiedzi obejmujące przemoc słowną: wyśmiewanie, przezywanie, zaczepianie. Na drugim miejscu znalazło się szturchanie, a na trzecim kopanie. Po 3 wskazania zanotowały niszczenie rzeczy i pobicie, dwa wskazania to straszenie pobiciem i jedna kradzież. Taki rozkład wskazań świadczy o istnieniu przemocy słownej w szkole. Rzadko, ale jednak dochodzi też do lekkiej przemocy fizycznej (Tabela 5).

Tabela 5: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 4: Jeśli byłeś/aś ofiarą przemocy, to jaka była jej forma?

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Wyśmiewanie	21	66
2	Wyzwiska	20	63
3	Zaczepianie	19	59
4	Szturchanie	12	38
5	Kopanie	5	16
6	Niszczenie rzeczy	3	9
7	Kradzież	1	3

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
8	Straszenie pobiciem	1	3
9	Pobicie	1	3
10	Inne (jakie?): – wykluczenie z grupy, – wyganianie z łazienki, szatni, – zabieranie rzeczy.	1 1 1	3 3 3
	Razem	86	100,00

* Pytanie wielokrotnego wyboru tylko dla uczniów, którzy na pytanie poprzednie odpowiedzieli Tak (N = 31).

Źródło: badania własne.

71% badanych poinformowało o tym fakcie inne osoby, 29% nie powiadomiło nikogo (Tabela 6). Na to pytanie odpowiedziało 35 uczniów biorących udział w badaniu, a więc więcej niż było odpowiedzi „Tak” w pytaniu 3.

Tabela 6: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 5: Czy powiadomiłeś/aś kogoś o fakcie przemocy wobec Ciebie?

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Tak	25	71
2	Nie	10	29
	Razem	35	100,00

* Pytanie jednokrotnego wyboru tylko dla uczniów, którzy na pytanie poprzednie odpowiedzieli Tak (N = 31).

Źródło: badania własne.

Na pytanie szóste udzielili odpowiedzi Ci uczniowie, którzy o zjawisku przemocy poinformowali kolejno: rodziców, nauczyciela, koleżankę lub kolegę, potem rodzeństwo i pedagoga. Dwie osoby wybrały psychologa, jeden uczeń zaznaczył dyrektora szkoły (Tabela 7).

Tabela 7: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 6: Kogo powiadomiłeś/aś o przemocę?

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Rodziców	24	45
2	Nauczyciela	11	20
3	Kolegę, koleżankę	8	15
4	Rodzeństwo	4	7
5	Pedagoga	4	7
6	Psychologa	2	4
7	Dyrektora szkoły	1	2
8	Inne (jakie?)	0	0
	Razem	54	100

* Pytanie wielokrotnego wyboru tylko dla uczniów, którzy na pytanie poprzednie odpowiedzieli Tak (N = 25).

Źródło: badania własne.

Znaczna część uczniów – 76 osób (89%) nie stosowała przemocy podczas nauczania stacjonarnego w szkole. Jednak dziewięciu ankietowanych (11%) przyznało się do takich czynów. Jako przyczyny dokonywania przemocy wskazano: chęć zaimponowania innym, nudę, dla zabawy, ze strachu. W kategorii inne uczniowie dopisali: wkurzenie mnie przez drugą osobę oraz ściąganie mojego oryginalnego pomysłu (Tabela 8).

Tabela 8: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 7: Czy Ty byłeś/aś sprawcą przemocy podczas nauczania stacjonarnego w szkole? oraz pytanie 8: Dlaczego dokonywałeś/aś wtedy przemocy?

Lp.	Odpowiedzi	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Tak	9	11
2	Nie	76	89
	Razem	85	100,00

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Z chęci zaimponowania innym	5	28

2	Z nudy	5	28
3	Dla zabawy	3	17
4	Ze strachu	2	12
5	Pod presją innych	1	5
6	Inne (jakie?):		
	– wkurzenie mnie przez drugą osobę	1	5
	– ściąganie mojego oryginalnego pomysłu	1	5
	Razem	18	100

* Pytanie wielokrotnego wyboru tylko dla uczniów, którzy na pytanie poprzednie odpowiedzieli Tak (N = 9). Źródło: badania własne.

Dziewięć osób, które przyznały się do faktu bycia sprawcą przemocy podczas nauczania stacjonarnego wskazało jej przyczynę. Przede wszystkim była to chęć zaimponowania innym oraz nuda. Trzech sprawców dokonało przemocy dla zabawy, a dwóch ze strachu (Tabela 8).

Tych samych dziewięciu uczniów odpowiedziało na pytanie dotyczące kwestii poniesienia konsekwencji oraz ich rodzaju (Tabela 9).

Ogółem uzyskano 26 wskazań od dziewięciu uczniów, którzy byli sprawcami przemocy. Oznacza to, iż przeciętnie jeden uczeń-sprawca poniósł trzy różnego rodzaju konsekwencje za swój czyn. Prawie wszystkich spotkało obniżenie oceny z zachowania. W stosunku do sześciu osób działania wychowawcze zastosowali rodzice, pięciu uczniów miało rozmowę z pedagogiem szkolnym, a czterech z dyrektorem szkoły (Tabela 9).

Tabela 9: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 9: Czy poniosłeś/aś konsekwencje swoich zachowań przemocowych? oraz pytanie 10: Jakie poniosłeś/aś konsekwencje z racji dokonanej przemocy?

Lp.	Odpowiedzi	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Tak	3	36
2	Nie	6	64
	Razem	9	100,00

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Obniżenie oceny z zachowania	8	31
2	Działania wychowawcze rodziców	6	23
3	Rozmowa z pedagogiem szkolnym	5	19
4	Rozmowa z dyrektorem szkoły	4	15
5	Rozmowa z psychologiem	1	4
6	Rozmowa z wychowawcą	1	4
7	Dyscyplinarne w szkole: nagana dyrektora	1	4
8	Postępowanie przed sądem	0	0
9	Inne	0	0
	Razem	26	100,00

* Pytanie wielokrotnego wyboru tylko dla uczniów, którzy na pytanie poprzednie odpowiedzieli Tak (N = 9).

Źródło: badania własne.

Dwudziestu czterech uczniów (28%) stwierdziło, że doświadczyło zagrożenia poczucia bezpieczeństwa w Internecie, 71% respondentów nie doświadczyło tego uczucia w ciągu ostatniego roku.

Pytanie 12 zostało sformułowane i umieszczone w kwestionariuszu jako skutek rozmów z uczniami klas 6-8 Szkoły Podstawowej nr 1 im. A. Mickiewicza w Sokółce podczas zajęć wychowawczych dotyczących cyberprzemocy. Na lekcji uczniowie wymieniali różne formy cyberprzemocy. Odpowiedzi na pytanie 12 wskazują, że niektórzy uczniowie doznali więcej niż jednej formy cyberprzemocy.

Jako najczęstsze formy cyberprzemocy wymieniano: obrażanie podczas grania w gry online, komentarze sprawiające przykrość, wyzywanie podczas rozmów na Messenger. Na dalszych miejscach znalazły się: wykluczenie z grupy znajomych, ośmieszenie, wysyłanie dokuczliwych smsów, umieszczenie lub rozsyłanie zdjęć w niekorzystnej sytuacji, a jedna osoba wybrała opcję: ktoś dostał się do mojej poczty internetowej (Tabela 10).

Tabela 10: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 11: Czy zdarzyło Ci się w ostatnim roku, że ktoś za pomocą Internetu zagroził poczuciu Twego bezpieczeństwa? oraz pytanie 12: Jakie były formy cyberprzemocy wobec Ciebie?

Lp.	Odpowiedzi	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Tak	24	28
2	Nie	60	71
3	Brak odpowiedzi	1	1
	Razem	85	100
Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Ktoś obraził mnie w trakcie grania w gry online	14	37
2	Ktoś komentował moje wypowiedzi w Internecie w taki sposób, że sprawił mi przykrość	10	26
3	Ktoś wyzywał mnie podczas rozmowy na Messenger	6	16
4	Ktoś wykluczył mnie z grupy swoich znajomych, aby mnie ośmieszyć	3	8
5	Ktoś wysłał sms, który mi dokuczył	2	5
6	Ktoś umieścił/rozesłał w Internecie moje zdjęcie w niekorzystnej sytuacji	2	5
7	Ktoś dostał się do mojej poczty internetowej	1	3
8	Ktoś wysłał na portal randkowy/towarzyski fałszywe ogłoszenie z moimi danymi/zdjęciem,	0	0
9	Ktoś założył fikcyjne konto internetowe na portalu społecznościowym ośmieszające mnie,	0	0

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
10	Ktoś dostał się do mojego komunikatora internetowego i ujawnił moje tajemnice	0	0
	Razem	38	100

* Pytanie wielokrotnego wyboru, tylko dla uczniów, którzy na pytanie poprzednie odpowiedzieli Tak (N = 24).

Źródło: badania własne.

W ocenie badanych sprawcami cyberprzemocy są osoby, które „znam tylko z Internetu”, na drugim miejscu sklasyfikowano: grupki ludzi i osoby przypadkowe, nieznajomi, a na trzecim: kolegów, koleżanki z klasy, inni młodzi ludzie, których znamy osobiście. Jedna osoba udzieliła odpowiedzi, że były chłopak lub była dziewczyna (Tabela 11).

Tabela 11: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 13: Jeśli zdarzyło Ci się doświadczać zachowań wymienionych w pytaniu 12, podaj proszę kto Ci to zrobił?

Lp.	Pytanie 13*:	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Koledzy/koleżanki z klasy	5	15
2	Inni młodzi ludzie, których znam (np. Z podwórka)	5	15
3	Osoby, które znam tylko z Internetu	9	26
4	Osoby całkowicie przypadkowe/nieznajome	7	21
5	Inni dorośli	0	0
6	Były chłopak / dziewczyna	1	2
7	Nie tyle konkretne osoby co grupki ludzi	7	21
	Razem	34	100

* Pytanie 13 (wielokrotnego wyboru), tylko dla uczniów, którzy na pytanie 11 odpowiedzieli Tak (N = 24).

Źródło: badania własne.

Na pytanie 14 odpowiedziało 81 uczniów, z tego aż 87% stwierdziła, że nie była sprawcami przemocy w dobie nauczania zdalnego. Siedmiu uczniów (8%) przyznało się do dokonywania przemocy podczas nauczania zdalnego (Tabela 12).

Tabela 12: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 14: Czy Ty dokonywałeś/łaś przemocy podczas nauczania zdalnego?

Lp.	Odpowiedzi	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Tak	7	8
2	Nie	74	87
3	Brak odpowiedzi	4	5
	Razem	85	100,00

Źródło: badania własne.

Na pytanie 15, dwóch uczniów na siedmiu, którzy przyznali się do dokonywania przemocy, nie udzieliło żadnej odpowiedzi. Cztery osoby przyznały, że dokonywały przemocy w grupie, jeden uczeń podejmował takie działania i samotnie i w grupie (Tabela 13).

Tabela 13: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 15: Czy Ty dokonywałeś/łaś przemocy sam czy w grupie?

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Sam	0	0
2	W grupie	4	57
3	Sam i w grupie	1	14
4	Brak odpowiedzi	2	29
	Razem	7	100,00

* Pytanie 15 (jednokrotnego wyboru), tylko dla uczniów, którzy na pytanie 14 odpowiedzieli Tak (N = 7).

Źródło: badania własne.

Według odpowiedzi na następną pytanie, 16: Czy poniosłeś konsekwencje dokonanej przez Ciebie cyberprzemocy? żadna

z osób, które przyznały się do sprawstwa takiej przemocy nie poniosła konsekwencji.

Pytanie 17 powstało podobnie jak pytanie 12, po rozmowach z uczniami klas 6-8 Szkoły Podstawowej nr 1 im. A. Mickiewicza w Sokółce. Katalog rodzajów przemocy został utworzony na podstawie wypowiedzi uczniów podczas zajęć wychowawczych.

Tabela 14: Zestawienie odpowiedzi na pytanie 17: Jakie Twoim zdaniem są przyczyny stosowania przemocy przez uczniów?

Lp.	Odpowiedzi*	Liczba wskazań	Udział % wskazań
1	Potrzeba uwagi i uznania	39	13,98
2	Brak umiejętności radzenia sobie z agresją	33	11,83
3	Problemy w domu	31	11,11
4	Nuda	27	9,68
5	Poczucie bezkarności	26	9,32
6	Brak empatii, czyli dręczyciel nie odczuwa empatii, nie rozumie co przeżywa ofiara	25	8,96
7	Kompleksy, niskie poczucie własnej wartości	23	8,24
8	Naśladowanie filmików z Youtube, Tiktoku lub innych social-mediów	21	7,53
9	Sadyzm, wielu sprawców czerpie przyjemność z dręczenia innych	18	6,45
10	Niepowodzenia szkolne	17	6,09
11	Słaba odporność na stres ofiary	9	3,23
12	Słaba odporność na stres sprawcy	8	2,86
13	Inne: ze względu na wygląd	1	0,36
14	Inne: nie wiem	1	0,36
	Razem	279	100

* Pytanie 17 (wielokrotnego wyboru), dla wszystkich uczniów (N = 85).

Źródło: badania własne.

Ostatnie otwarte pytanie pozwoliło poznać indywidualne poglądy badanych. 40 ankietowanych wypowiedziało się na temat: Co szkoła powinna zrobić by zwiększyć poczucie bezpieczeństwa młodzieży? Uczeń mógł podać trzy rodzaje działań. Poniżej, katalog odpowiedzi po skategoryzowaniu, w układzie malejącym:

- 10 osób, „w szkole czuję się dobrze, bezpiecznie, ok i nic nie trzeba robić”,
- 8 osób, „należy więcej rozmawiać z uczniami”,
- 7 osób, „zwiększyć spotkania i rozmowy z psychologiem, również z pedagogiem”,
- 6 osób, „nauczanie zdalne powinno być kontynuowane”,
- 3 osoby, „na godzinach wychowawczych rozmawiać więcej o przemocy i sposobach radzenia sobie z nią”,
- 3 osoby, „nauczyciele powinni bardziej kontrolować to co się dzieje na przerwach i sprawdzać korytarze”,
- 3 osoby, „powinny być zainstalowane kamery” (uwaga Autorki: w szkole jest już wprowadzony monitoring na korytarzach, w szatniach, łazienkach, przed szkołą i na boisku szkolnym),
- 2 osoby, „zwiększyć ilość projektów i zajęć w grupie”,
- 2 osoby, „w szkole powinien być zatrudniony rzecznik praw ucznia”,
- 2 osoby, „sprawcy przemocy powinni ponosić większe konsekwencje”.

Inne odpowiedzi udzielane przez uczniów to:

- określić zasady, kontrolować,
- uświadamiać o niebezpieczeństwie,
- rozmawiać z młodzieżą na temat bezpieczeństwa, przeprowadzać rozmowy,
- obserwować zachowanie osób,
- bardziej kontrolować, przez nauczycieli, co się dzieje na przerwach,
- zwiększyć liczbę godzin wychowawczych do 2 w tygodniu,
- zapewnić rozmowę z psychologiem dla osoby, która doznała przemocy, aby upewnić się czy wszystko dobrze, przeprowadzić rozmowę klasową ze sprawcą przemocy i wytłumaczyć jak te działania są złe i nieodpowiednie,

- poznawać dokładnie przyczyny przemocy,
- więcej rozmów o bezpieczeństwie w Internecie, przedstawić działanie Internetu,
- rozmawiać, wysłuchać, zrozumieć a nie krytykować,
- rozmawiać z uczniem jak ktoś komu może się on wyżyć (przyjaciel a nie tylko nauczyciel),
- pilnować jakie osoby wchodzą do szkoły, nie ignorować problemów uczniów związanych ze znęcaniem się nad kimś, reagować na bójki,
- reagować na podejrzane zachowania, uważniej obserwować uczniów,
- nauczyciele powinni częściej wskazywać sposoby radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia,
- dbać o dobre imię uczniów, okazywać współczucie,
- uczniowie, którzy bronili albo „oddawali” nie powinni ponosić konsekwencji,
- nauczyciel nie powinien krzyczeć na uczniów, nawet za złe sprawowanie. Na zajęciach WDŻ (wychowanie do życia w rodzinie) i godzinie wychowawczej powinno być więcej informacji o uczuciach, problemach psychicznych i zapobieganiu przemocy w szkole i poza szkołą. Wychowawca powinien robić ankiety anonimowe o samopoczuciu i więcej interesować się uczuciami ucznia, aby zapobiec depresji i innym chorobom psychicznym.

Wszystkie uzyskane wpisy są ważne i istotne, ale dla uczniów najważniejsza jest obecnie rozmowa. Podane odpowiedzi wskazują, że uczniowie chcą rozmawiać o problemach, agresji, sposobach radzenia sobie z przemocą i jej skutkach. W dobie pandemii i teraz powrotu do nauczania stacjonarnego szkoła powinna zacząć wszystkie swoje działania od rozmów z uczniem.

Zakończenie

Analiza dokumentów szkoły takich jak Statut i Program Wychowawczo-Profilaktyczny pokazała, że jednym z najważniejszych zadań szkoły jest zapewnienie uczniom bezpieczeństwa w czasie

zajęć organizowanych przez szkołę (zajęcia lekcyjne, pozalekcyjne, wycieczki i imprezy kulturalne). Przed i po zajęciach jest zorganizowana opieka w świetlicy szkolnej. Za bezpieczeństwo uczniów są odpowiedzialni wszyscy pracownicy szkoły. Uczniowie mają prawo do ochrony przed wszelkimi formami przemocy fizycznej i psychicznej, w tym ochrony przed cyberprzemocą. Młodzież ma obowiązek przeciwstawiać się różnym formom przemocy oraz informować nauczycieli o jej przejawach. Dbłość o bezpieczeństwo swoje i innych ma wpływ na ocenę z zachowania. Szkolny Program Wychowawczo-Profilaktyczny podaje sposoby realizacji zadań dotyczących podnoszenia bezpieczeństwa uczniów. Są to między innymi zajęcia profilaktyczne prowadzone podczas zajęć wychowawczych z całą klasą, rozmowy indywidualne, grupowe spotkania warsztatowe. Zajęcia profilaktyczne są organizowane również przez różne jednostki współpracujące ze szkołą.

Poczucie bezpieczeństwa każdej jednostki, a szczególnie młodzieży w tym niebezpiecznym czasie pandemii jest zachwiane i nabiera nowego znaczenia, wymusza konieczność ponownego zdefiniowania działań i procedur szkoły tak, aby poczucie bezpieczeństwa uczniów byłoby nadrzędną wartością.

Wnioski z badania ankietowego:

1. Uczniowie zdecydowanie preferują nauczanie zdalne.
2. Poczucie bezpieczeństwa uczniów było wyższe podczas edukacji zdalnej.
3. Podczas nauczania stacjonarnego w szkole występowały przypadki przemocy i jej ofiary wśród uczniów.
4. Zazwyczaj przemoc przy nauczaniu stacjonarnym występowała jako agresja słowna. Najbardziej charakterystycznym przejawem takiej przemocy jest: przezywanie, wyśmiewanie, zaczepianie i szturchanie.
5. O fakcie przemocy uczniowie informują rodziców, nauczycieli, koleżanki i kolegów.
6. Sprawcami przemocy jest niewielka grupa uczniów, która jest szczególnie aktywna podczas nauczania stacjonarnego.
7. Przyczyny przemocy podczas nauczania stacjonarnego to najczęściej: chęć imponowania innym, chęć zabawy, nuda i strach.

8. Więcej niż połowa sprawców przemocy nie poniosła konsekwencji swojego zachowania. Poniesione konsekwencje dokonywania przemocy to obniżenie oceny z zachowania, działania wychowawcze rodziców, rozmowy z pedagogiem szkolnym lub dyrektorem szkoły.
9. Znaczna część uczniów doświadczyła przemocy w Internecie.
10. Najczęstsze formy cyberprzemocy to: obrażanie w trakcie gier, komentowanie wypowiedzi w Internecie, wyzywanie podczas rozmów na Messenger, wykluczenie z grupy rówieśników, wysyłanie obraźliwych sms.
11. Zdaniem ofiar cyberprzemocy sprawcami są osoby znane tylko z Internetu, przypadkowe, raczej grupki ludzi, koledzy lub koleżanki z klasy, inni młodzi ludzie.
12. W czasie nauczania zdalnego uczniowie także dokonywali aktów przemocy, robiąc to najczęściej w grupie. Nikt ze sprawców cyberprzemocy nie poniósł konsekwencji.
13. Przemoc wynika często z potrzeby uwagi i uznania oraz braku umiejętności radzenia sobie z agresją, problemami w domu a także brakiem świadomości, że zachowania przemocowe niosą ze sobą przykre konsekwencje. Coraz częściej przemoc inspirowana jest przez media społecznościowe typu YouTube, TikTok.
14. Młodzież zwróciła uwagę, że wyższy poziom poczucia bezpieczeństwa uczniów wymaga od szkoły przede wszystkim częstszych rozmów z uczniami, reagowania na podejrzanе zachowania, uważniejszej obserwacji i większych konsekwencji dla sprawców przemocy.

W świetle powyższych wniosków można sformułować odpowiedzi na pytania badawcze.

Forma nauczania ma wpływ na poziom poczucia bezpieczeństwa uczniów. Młodzież twierdzi, że w czasie nauczania zdalnego czuje się zdecydowanie bezpieczniej, przebywa w domu, w bezpiecznym dla niej środowisku. Uczniowie chcieliby, aby nauczanie zdalne było kontynuowane, bowiem ta forma daje im większe poczucie bezpieczeństwa. Jednak zjawisko przemocy istnieje tak w szkole, podczas nauczania stacjonarnego, jak i w Internecie przy

naucze zdalnej. Formy przemocy i cyberprzemocy nie różnią się radykalnie, ale w kontekście uzyskanych wyników, uczniowie bardziej obawiają się przemocy dokonywanej w czasie nauki stacjonarnej. Przemoc podczas pobytu w szkole, oprócz agresji słownej ma także wymiar fizyczny – szturchanie, zaczepianie – i zapewne takie zachowania bardziej wpływają na zniżenie poziomu poczucia bezpieczeństwa uczniów. Wskazania uczniów pozwoliły określić przyczyny stosowania przemocy, do których należą przede wszystkim chęć zaimponowania innym, nuda, potrzeba uwagi i uznania, brak umiejętności radzenia sobie z agresją, problemy w domu, poczucie bezkarności, brak empatii, kompleksy i niskie poczucie własnej wartości. Warto zauważyć, że cyberprzemoc jest trudniej wykrywalna i dlatego sprawcy rzadziej ponoszą konsekwencje cyberprzemocy. Uczniowie, którzy stali się ofiarami przemocy informują o tym w pierwszym rzędzie osoby dorosłe – rodziców, nauczycieli, pedagogów, co świadczy to o dużym zaufaniu uczniów do rodziców. Tutaj trzeba zwrócić uwagę, że ofiar przemocy jest mniej podczas nauczania zdalnego. Reasumując powyższe ustalenia potwierdzono pierwszą ze sformułowanych hipotez.

Tabela 12: Przemoc a poczucie bezpieczeństwa w dobie edukacji zdalnej i podczas nauczania stacjonarnego na podstawie badań własnych

Problem	Udział % wskazań pozytywnych	
	Edukacja zdalna	Nauczanie stacjonarne
Preferencje sposobu nauczania	57%	25%
Poczucie bezpieczeństwa	52%	8%
Brak doświadczania przemocy	71%	61%
Ofiary przemocy	28%	37%
Brak dokonywania przemocy	87%	89%
Sprawcy przemocy	9%	8%

Źródło: badania własne.

Na drugie pytanie badawcze odpowiedź jest następująca: Szkoła powinna wsłuchać się w opinie uczniów i podjąć działania za-

pewniające możliwie najwyższy poziom poczucia bezpieczeństwa młodzieży.

Uczniowie zaproponowali szereg działań Szkoły, które byłyby korzystne dla ich poczucia bezpieczeństwa. Według uczniów, najważniejsze dla podniesienia poziomu poczucia bezpieczeństwa młodzieży są rozmowy z uczniami. Młodzież postuluje zwiększenie liczby spotkań i rozmów z pedagogiem, psychologiem, godzin wychowawczych. Młodzi ludzie wskazali możliwości wykorzystania godzin wychowawczych na rozmowy o przemocy, agresji, przyczynach i sposobach radzenia sobie z nimi. Ciekawą propozycją wydaje się zatrudnienie w Szkole rzecznika praw ucznia, z którym młodzież mogłaby swobodnie rozmawiać. Tutaj także hipoteza przedstawiona na wstępie badań potwierdziła się.

Należy jednak zaznaczyć, że podczas nauczania zdalnego uczniom brakowało bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami, nie mogli nawiązywać i podtrzymywać relacji. Z tego powodu aktualnie w programach nauczania, programach profilaktycznych i wychowawczych powinny być uwzględnione zajęcia kształtujące i rozwijające kompetencje pracy w zespole. Warto poprzez różne formy zajęć zadbać o zwiększenie poczucia bezpieczeństwa podczas nauczania w szkole. Należy też zwiększyć liczbę kontaktów i rozmów indywidualnych z psychologiem i pedagogami. Nauczyciele, dyrekcja, pedagodzy, psycholog powinni mobilizować uczniów i rodziców do zawiadamiania o niepokojących zachowaniach młodzieży. Warto zaproponować uczniom i rodzicom warsztaty z obszaru bezpieczeństwa. Szkoła powinna bardziej współpracować z placówkami świadczącymi pomoc psychologiczną oraz z ośrodkami pomocy społecznej. Dla uczniów korzystne byłyby także kampanie społeczne organizowane przez popularnych youtuberów lub TikTokerów propagujących prawidłowe postawy społeczne i dobre wzorce zachowań.

Bibliografia

Opracowania

1. Białowieżec M., *Alkoholizm a poczucie bezpieczeństwa mieszkańców w gminie Czyże*, „Zagadnienia Społeczne” 1(15) 2021, s. 264, ISSN 2353-7426.
2. Kędzierska G., Siemak Z., Smolski W., *Bezpieczeństwo danych osobowych w Internecie. Badania ankietowe studentów Niepaństwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Białymstoku*, „Zagadnienia Społeczne” 2(14) 2020, s. 65-93, ISSN 2353-7426.
3. Lenkiewicz A., *Działalność 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej a poczucie bezpieczeństwa społeczności lokalnej Białegostoku*, „Zagadnienia Społeczne”, 1(13) 2020, s. 145-178, ISSN 2353-7426.
4. Siemak Z., Smolski W., *Bezpieczeństwo własne studentów NWSP. Wyniki badań ankietowych*, „Zagadnienia Społeczne” 1(11) 2019, s. 89-108, ISSN 2353-7426.

Zasoby internetowe

1. <http://sokolka-powiat.pl/gospodarka-powiatu-sokolskiego> [20.05.2021].
2. https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/Mechanizmy_wspolpracy/produkty_projektu/05_Sokolka.pdf [20.05.2021].
3. https://www.polskawliczbach.pl/gmina_Sokolka [20.05.2021].
4. https://www.sp1sokolka.pl/images/2017/dokumenty/program_20170925.pdf [19.05.2021].
5. <https://www.sp1sokolka.pl/index.php/dokumenty/13-statut-szkoly> [20.05.2021].

